

UKRAJINSKO-SLOVENSKI TEMATSKI SLOVAR

Primož Lubej

Filozofska fakulteta, Ljubljana

Janja Vollmaier Lubej

Maribor

UDK 81'374.26=161.2=163.6

Prispevek predstavi prvi *Ukrajinsko-slovenski tematski slovar*, ki je delo več avtorjev in je izšel konec maja 2015. V uvodu so z zgodovinskim izrisom predstavljeni ukrajinsko-slovenski jezikovni in književni stiki, ki se zadnja leta uspešno poglobljajo. Pri prikazu ukrajinsko-slovenskega slovarja so upoštevani njegova zgradba, vsebinski vidik in namen. V zaključku so podane nadaljnje možnosti za širjenje ukrajinsko-slovenskih jezikovnih stikov.

tematski slovar, ukrajinsko-slovenski literarni stiki, ukrajinsko-slovenski jezikovni stiki, slovenščina na tujih univerzah

The article presents the first thematic *Ukrainian-Slovenian dictionary*, which is the work of four authors, published in May 2015. In the introduction are presented Ukrainian-Slovenian language and literary contacts, which have successfully been widened in recent years. The presentation focuses on the content and purpose of the dictionary. Finally, the future possibilities of an increase in Ukrainian-Slovenian language contact are described.

thematic dictionary, Ukrainian-Slovenian literary contact, Ukrainian-Slovenian language contact, Slovene at foreign universities

1 Uvod

Ukrajinsko-slovenski tematski slovar (ki vsebuje skoraj deset tisoč besed, izšel je konec maja 2015 pri Znanstveni založbi Univerze Ivana Franka v Lvovu, finančno pa ga je podprl Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani) je delo štirih avtorjev: Ljudmile Vasiljeve in Bogdana Sokila, oba sta redna profesorja za srbsko oziroma ukrajinsko jezikoslovje na Filološki fakulteti Univerze v Lvovu, Primoža Lubeja, lektorja slovenščine na isti fakulteti, in Janje Vollmaier Lubej. Gre za prvo tovrstno delo, saj ukrajinsko-slovenskega tematskega slovarja doslej nismo imeli, zato si morajo mnogi, ki se srečujejo s slovenščino in ukrajinjščino, pomagati z rusko-slovenskim oz. slovensko-ruskim slovarjem, tisti z več slovenističnega oz. ukrajinstičnega znanja pa tudi s spletnimi jezikovnimi in besedilnimi korpusi (kot so npr. Fran, Gigafida, Nova beseda) ter razlagalnim slovarjem *Tlumačni slovník ukrajinskoji movi*. *Ukrajinsko-slovenski tematski slovar* v tem smislu zapolnjuje vrzel in predstavlja pomembnejše delo za proučevanje in učenje obeh jezikov.

1.1 Jezikovni in književni stiki med obema kulturama

Znano je, da je Matija Čop na liceju oz. filozofski fakulteti v Lvovu v letih 1822–1827 poučeval grščino in latinščino ter filozofijo, pa tudi zgodovino (Kidrič 2013). To obdobje je bilo zanj zanimivo zaradi »spoznavanja slovanskih jezikov in literatur, ki jih poprej še ni poznal« (Glavan 1997: 21). Z literarnozgodovinskega vidika je pomembno poudariti zgodbo slovenskega pesnika in dramatika Stanka Majcna, ki si je v Galiciji v času prve svetovne vojne poškodoval nogo, zato je bojišče zapustil in preživel, o vojnih grozotah pa je pisal v svojih literarnih delih. Drugih, prodornejših in plodnejših jezikovnih ter književnih stikov med ukrajinsko in slovensko kulturo v 19. in na začetku 20. stoletja ni mogoče zaslediti. Veliko večji in tudi pomembnejši premiki so se zgodili pred približno desetimi leti z znanstvenimi, strokovnimi besedili o stikih med obema kulturama ter nekaj literarnimi prevodi. Najprej naj omeniva monografijo Ljudmile Kancedal z naslovom *Ukrajinsko-slovenski literarni odnosi od konca 19. do začetka 20. stoletja*, ki je bila izdana leta 2005 (Klymets 2014: 193).

Sodobnejši književni stiki med Ukrajinci in Slovenci pa so se temeljito vzpostavili v zadnjih sedmih letih z ustanovitvijo lektorata slovenščine na Filološki fakulteti Univerze v Lvovu (2008), ki je v študijskem letu 2014/2015 prerasel tudi v samostojno študijsko smer. V tem času je zahodno ukrajinsko mesto obiskalo več vidnejših slovenskih literarnih ustvarjalcev, npr. Suzana Tratnik, Jani Virk, Milan Jesih, Barbara Korun, Gabriela Babnik, Lucija Stepančič, Miha Mazzini, Goran Vojnović, Andrej Makuc, Tone Partljič. Ob finančni podpori Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Beletrine, Javne agencije za knjigo, Veleposlaništva RS v Kijevu je v okviru gostovanj poleg literarnih večerov, srečanj, diskusij nastala še cela vrsta vzorčnih prevodov iz del omenjenih avtorjev in avtoric. Omeniti velja dva v ukrajiniščino prevedena romana, in sicer *Drevo brez imena* Draga Jančarja (prev. L. Kancedal, 2010, Harkiv: Folio) ter *Sukub* Vlada Žabota (prev. M. Klimec, N. Horoz, 2014, Černivci: Knjiga 21), tik pred izidom pa je prevod Pahorjevega romana *Spopad s pomladjo* (prev. O. Dzjuba Pogrebnyak).

Medtem ko je slovenska književnost glede na zgoraj omenjene dogodke relativno dobro predstavljena v ukrajinskem literarnem prostoru, pa tega ne bi mogla reči za ukrajinsko književnost v Sloveniji. Za zdaj lahko izpostaviva le prevoda pesniških zbirk Tarasa Ševčenka in Oleksandra Irvaneca ter nekaj literarnih gostovanj pomembnih ukrajinskih prozaistov Jurija Andruhoviča in Andreja Kurkova. Prepričana sva, da nimamo prevodov v slovenščino zato, ker nimamo usposobljenih prevajalcev, ki bi prevajali iz izvornega jezika, in ne prek ruščine. Prav tako ni opaziti jezikovnih stikov, omembe vredni sta dve deli, doktorska disertacija Inge Jarove, v kateri se je ukvarjala s slovensko frazeologijo (Klymets 2014: 193), ter *Žepna slovenščina* (2014), ki je izšla v okviru projekta Svetovni dnevi slovenskega jezika, organiziral ter finančno in strokovno pa ga je podprl Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik oz. Slovenščina na tujih univerzah. *Žepna slovenščina*, ki je prevedena v več kot 20 jezikov, vsebuje osnovo besedišče in sporazumevalne vzorce, za ukrajinsko-slovenske stike pa pomeni

pomemben začetek za tiste, ki se s slovenščino ali ukrajinščino srečajo prvič. Slovar je njena dopolnitev in nadgradnja.

2 Slovar

Ukrajinsko-slovenski tematski slovar, ki je namenjen študentom slovenščine oz. slovanskega jezikoslovja, pa tudi drugim, ki se strokovno ukvarjajo z jezikoslovjem, vsebuje raznolike teme. Za tematski slovar so se avtorji odločili, ker omogoča učenje besedišča po posameznih temah in na pregleden način prikazuje določene semantične odnose (npr. nadpomenke, podpomenke, sopomenke, protipomenke) in dosledno navaja dovršne in nedovršne oblike posameznih glagolov. Izjema so seveda enovidski glagoli. Prav tako slovar podaja besedne zveze, v katerih se posamezna beseda po mnenju avtorjev najpogosteje pojavlja. Vse besede in besedne zveze v slovarju vsebujejo mesto naglasa tako v ukrajinskem kakor tudi v slovenskem delu.

Slovar vključuje bodisi povsem osnovne besede, ki pokrivajo tematske sklope družina, hrana, restavracija, hotel, družabno življenje (kino, glasba) ipd., bodisi strokovne, na primer s področja kemije, matematike, jezikoslovja, vojske, besedišče, ki se nanaša na pravosodje, ipd. Zaobjema torej besedišče najpogostejših govornih položajev, pa tudi s področja naravoslovne, družboslovne in humanistične znanosti. Slovar omogoča usvojitve besedišča, ki se navezuje na ukrajinski kulturni kontekst, kar je podano v poglavjih Lokal, restavracija in Prazniki, običaji.

Avtorji so besede v slovarju izbrali glede na izkušnje in potrebe pri poučevanju slovenščine kot tujega jezika in upoštevajo željo po prikazu strokovne terminologije po posameznih področjih.

Slovar ima preprosto zgradbo, je brez opomb, gradivo pa je razporejeno v dva stolpca, glede na naslov in podnaslov. Seznamu vsebine sledita predgovor ter ukrajinska azbuka in slovenska abeceda. Besede in kolokacije, ki so podane v slovarju, so namenjene uporabniku, ki želi glede na Skupni evropski jezikovni okvir doseči stopnji znanja A2 in B1, v nekaterih poglavjih tudi B2 in C1. Besedišče ni težavnostno urejeno. Slovar je zgrajen tako, da osrednji temi sledijo besede in besedne zveze glede na ukrajinski abecedni red, pri čemer so avtorji upoštevali frekventnost in pomembnost posamezne besede za uporabnika. Poglavja so karseda celostno predstavljena, poglavje Človek tako na primer vsebuje naslednja področja: Deli telesa, Notranji organi, Zunanost, Zgradba telesa, Osebnostne lastnosti, značaj, Poklici in Zaposlitev. Posamezne teme vsebujejo tudi frazeme, pogosti so na primer v temi Primerjanje, ki se navezuje na lastnosti človeka, npr. *svoboden kot ptica, močan kot vol, trd kot kamen* ipd.

Za ponazoritev zapisanega podajava slovarski prikaz teme Prodajalne, trgovine. Tema vsebuje naslednje podteme: V trgovini, Osebe, ki sodelujejo pri nakupovanju in prodaji, Merske enote pri nakupovanju, Meso, mesni izdelki, Riba, ribji izdelki, Mlečni izdelki, Pekarski izdelki, Slaščice, Živila, Zelenjava, Sadje, Tobačni izdelki.

V trgovini je podtema, ki vsebuje veliko glagolov, namenjenih usvojitvi besedišča za stopnjo A2:

ва́жити/зва́жити	tehtati/stehtati
вибира́ти/ви́брати това́р	izbirati/izbrati izdelek, blago
вибива́ти/ви́бити чек	pisati/napisati račun
замова́ляти/замо́вити това́р коштува́ти	naročati/naročiti blago
(скі́льки?) купува́ти/купи́ти това́р	stati (<i>koliko?</i>)
відчиня́ти/відчині́ти магази́н	kupovati/kupiti odpirati/odpreti
	prodajalno?

V podtemi Živila se pojavljajo kolokacije, ki so vezane na usvojitev besedišča za stopnjo B1 in so jih avtorji uvrstili zaradi pogostosti:

молоко́	mleko
шокола́дне ~	čokoladno ~
кисле ~	kislo ~
порошко́ве ~	~ v prahu
козя́че ~	kozje ~
коромв'я́че ~	kravje~

Podajava še primer strokovnega besedišča, ki se navezuje na Orožje, tj. podtema Vojske. Zlasti strokovno izrazje v slovarju je namenjeno izpopolnjevalni stopnji učenja, katere namen je doseči raven učinkovitosti. V njem so podrobno navedene vrste orožja in glagoli, ki so povezani z njim:

раке́та	raketa
балі́стична ~	balistična ~
зені́тна ~	protiletalska ~
страте́гічна ~	strateška ~
такті́чна ~	taktična ~

3 Zaključek

Ukrajinsko-slovenski tematski slovar, ki vsebuje skoraj deset tisoč besed, je izšel maja 2015 pri Znanstveni založbi Filološke fakultete Univerze v Lvovu, finančno pa ga je podprl Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Obsega raznovrstno besedišče, besedne zveze in frazeme. Namenjen je uporabnikom, ki želijo glede na Skupni evropski jezikovni okvir usvojiti stopnje znanja do C1. Pomeni dopolnitev za tiste, ki se ukvarjajo ali se bodo ukvarjali s slovenščino in ukrajinščino kontrastivno in/ali s stališča sinhronije. Slovar je uvod v poznavanje obeh jezikov, smiselna nadaljevalna pot ukrajinsko-slovenskega tematskega slovarja pa bi bil konverzacijski priročnik.

Literatura

- ALIČ, Tjaša idr., 2014: *Kyšenk'ova slovens'ka. Žepna slovenščina*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- GLAVAN, Mihael, 1997: *Iz duha in kulture: ob 200. obletnici rojstva Matija Čopa: vodnik po razstavi*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- KIDRIČ, Francè, 2013: Čop, Matija (1797–1835). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi167508/#slovenski-biografski-leksikon>
- KLYMETS, Maryana, 2014: Pot do slovenistike na Katedri za slovensko filologijo Univerze Ivana Franka v Lvovu. Hotimir Tivadar (ur.): *Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. 50.

seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 191–195.

Васильева, Людмила, Воллмаер Лубей, Яня, Лубей, Прімож, Сокіл, Богдан, 2015: *Українсько-словенський тематичний словник. Ukrajinsko-slovenski tematski slovar*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка.

VOLLMAIER LUBEJ, Janja, 2014: Na vzhodu vojna, na zahodu – knjiga. *Delo* 56/219. 19.